

Escaladarea conflictelor regionale în spațiul post-sovietic. Cazul conflictului transnistrean

Mihai MELINTEI

Abstract

The last decade of the twentieth century was marked by a geopolitical event with long-lasting effects - the collapse of the Union of Soviet Socialist Republics. One of the „poles” of the bipolar system of international relations has completely disappeared, and its fragments have begun to move in different directions - the independent states of the post-Soviet space have begun to form. Thus, the adaptation of the independent states from the post-Soviet space to the new geopolitical realities and the determination of their own political and external development vector began. At the same time, nationalist forces intensified and political tensions increased, leading to regional conflicts, especially in the vast Black Sea basin. At the end of 1991, the chronology of a new geopolitical reality of the post-Soviet space begins, and regional conflicts are the most intense expression of the crisis facing the countries of the post-Soviet space. Against the background of the disintegration of the USSR, the formation of new geopolitical realities in the post-Soviet space and domestic policies within the MSSR, the political confrontation between Chisinau and Tiraspol began in the 1990s, which escalated into an armed conflict during 1991-1992. Therefore, the article proposes a factual and chronological reconstruction of the development of political processes and events on the edge of the Transnistrian conflict, which took place between 1990 and 1992.

Keywords: The Transnistrian conflict, Chisinau, Tiraspol, USSR, 14th Army.

La mijlocul anilor 1990, forțele de descentralizare din cadrul Uniunii Sovietice s-au intensificat și au acoperit toate nivelurile de guvernare. Acest lucru a dus la o explozie puternică a nemulțumirii maselor în URSS, de multe ori manifestându-se confruntări din motive politico-etnice¹. La Chișinău, anul 1990, de asemenea, a fost un an al mitingurilor în masă. Oamenii ieșeau în stradă cu revendicări politice, înregistrându-se și confruntări frecvente pe tema limbilor utilizabile oficial². Situația internă creată în Republica Sovietică Socialistă Moldova în anii '90 pe subiectul politic și lingvistic a debutat într-o confruntare dintre Chișinău și Tiraspol, care în decursul anilor 1991-1992 a escaladat într-

¹ Ronnie D. Lipshutz and Beverly Crawford, *The Myth of „Etnic Conflict”: Politics, Economics and „Cultural” Violence*, (University of California at Berkeley: Berkeley, 1998), 54-55.

² Ion Costăș, *Transnistria 1989-1992, Cronica unui război „nedeclarat”* (Editura RAO: București, 2012), p. 25-26.

un conflict armat³. În decursul evoluției sale, aceasta a trecut prin mai multe etape în care interferența terților nu a fost exclusă. Astfel, prin prisma cronologiei evoluției sale, conflictul transnistrean poate fi împărțit cel puțin în două părți, prima parte fiind confruntarea politică între 1990 și începutul anului 1992, în care au avut loc și ciocniri armate, iar a doua parte fiind faza confruntării militare pe scară largă, cu participarea efectivului militar al Armatei a 14-a: primăvara anului 1992-iulie 1992.

Conștientizând faptul că problema rădăcinilor istorice ale conflictelor din spațiul post-sovietic necesită un studiu deosebit de riguros din unghi istoriografic, articolul propune o reconstituire factologică și cronologică a dezvoltării proceselor politice și a unor evenimente de pe marginea conflictului transnistrean, care au avut loc în perioada anului 1990-începutul anului 1992.

Anul 1990 a devenit o perioadă de consolidare a tendințelor de separare a unor teritorii din cadrul statelor unionale. Acest lucru amenința integritatea teritorială a statelor, prin urmare au escaladat o serie de confruntări între părți. Majoritatea conflictelor din URSS în perioada anilor '90-'91 aveau loc în cadrul statutului unor state deja existente. De exemplu, Osetia de Sud era o regiune autonomă în cadrul Republicii Georgia⁴, Nagorno-Karabakh era o regiune autonomă în cadrul RSS Azerbaidjan, însă partea stângă a Nistrului a Republicii Sovietice Socialiste Moldova a reprezentat un caz de proclamare a unui stat – Republica Sovietică Socialistă Moldovenească Nistreană (2 septembrie 1990), în cadrul URSS⁵. Ca răspuns la decizia Congresului II extraordinar al deputaților Sovietelor de diferite niveluri din localitățile nistrene, în cadrul căruia a fost proclamată Republica Sovietică Socialistă Moldovenească Nistreană, Sovietul Suprem al RSS Moldova a constatat că hotărârile adoptate la Congres sunt anticonstituționale și deci nule.⁶ De asemenea, în punctul 4, Sovietul Suprem al RSSM propune Guvernului URSS să ia măsuri pentru a retrage de pe teritoriul RSS Moldova regimentul Ministerului Afacerilor Interne al URSS în termen de 24 de ore. La data de 5 septembrie, are loc întâlnirea dintre Președintele URSS Mihail Gorbaciov, Președintele RSSM Mircea Snegur și prim-ministrul RSSM Mircea Druc. În cadrul întrunirii, M. Gorbaciov a menționat că „dorește pas-

³ Eugen Străuțiu, *The Transnistrian Conflict Files* (Techno Media: Sibiu, 2017), p. 44.

⁴ Oleg Cistiakov, Galina Kutina, *Hrestomatia po istorii otecestvenogo gosudarstva i prava*, (Moskovskii Gosudarstvenii Universitet imeni „V. Lomonosova”: Moskva, 2015), p. 317.

⁵ Mihai Melintei, *Cronologia conflictului transnistrean adnotată bibliografic, cu versiune în limba rusă* (Armanis: Sibiu, 2018), p. 18-19.

⁶ „Hotărâre Nr. 247 din 02.09.1990 cu privire la congresul II extraordinar al deputaților Sovietelor de diferite niveluri din unele localități nistrene”, Sovietul Suprem al R.S.S. Moldova, Publicat: 02.09.1990 în *Veștile*, nr. 9, art. nr. 230, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=309998> (accesat: 01.02.2021).

trarea integrității teritoriale a RSSM în componența Uniunii”. În acest context, a mai adăugat că „relațiile interetnice sunt un aspect foarte delicat, care necesită decizii bine gândite și o examinare exactă a întregii palete de interese, dar și a consecințelor oricăror pași”⁷. La data de 12 octombrie 1990, președintele URSS Mihail Gorbaciov a emis un Apel către poporul RSSM (*N 869a*).⁸ În adresarea președintelui URSS se menționează că situația din Republică s-a agravat extrem de mult, iar integritatea RSS Moldova este în pericol.

La începutul lunii noiembrie 1990, au loc confruntări la Dubăsari.⁹ Astfel, Sovietul Suprem al RSSM a adoptat Hotărârea „*cu privire la măsurile de neamănat pentru stabilizarea situației social-politice în RSS Moldova*”, având scopul de a stabili situația social-politică din Republică. Punctul 2 din Hotărâre prevedea instituirea unei Comisii de Conciliere a Sovietului Suprem al RSSM în care să fie delegați și reprezentanți din partea stângă a Nistrului și găgăuzi. De asemenea, în cadrul activității Comisiei de Conciliere au fost incluși, cu titlu de observatori, reprezentanți ai Sovietului Suprem al URSS¹⁰. Pentru a reglementa situația din RSSM, Președintele URSS, la data de 22 decembrie 1990, a emis Decretul (*N UP-1215*) „*cu privire la măsurile pentru normalizarea situației din RSS Moldova*”¹¹. Ca răspuns la Decretul Președintelui URSS, Sovietul Suprem al RSSM a adoptat *Hotărârea Nr. 443 din 29.12.1990* despre Decretul președintelui URSS din 22 decembrie 1990 „*cu privire la măsurile pentru normalizarea situației din RSS Moldova*”¹². Sovietul Suprem al RSSM a negat lezarea drepturilor civile ale persoanelor de naționalitate non-moldovenească și a manifestat înțelegere față de îngrijorarea Președintelui URSS în legătură cu necesitatea reinstaurării concilierii civile în republică și păstrarea integrității ei teritoriale. În urma adoptării Hotărârii Sovietului Suprem al RSSM, liderul de la Tiraspol, Igor Smirnov, a făcut un Apel către Președintele URSS. Acesta a menționat că: „Sovietul Suprem al RSSM a ignorat un număr de prevederi din Decretul

⁷ Costaș, *Transnistria 1989-1992...*, p. 143.

⁸ „Обращение Президента Союза Советских Социалистических Республик к народу Молдовы”, Biblioteca normativno-pravovâh actov Soveta Sovețkîh Șoțialisticeskîh Respublic, http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_17372.html (accesat: 01.02.2021).

⁹ Melinte, *Cronologia conflictului transnistrean...*, p. 20.

¹⁰ Țăranu, Gribincea, *Conflictul transnistrean...*, p. 176.

¹¹ „Указ Президента Союза Советских Социалистических Республик о мерах по нормализации обстановки в ССР Молдова”, Biblioteca normativno-pravovâh actov Soveta Sovețkîh Șoțialisticeskîh Respublic, http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_17846.htm (accesat: 01.02.2021).

¹² „Hotărârea nr. 443 din 29.12.1990 despre Decretul Președintelui URSS din 22 decembrie 1990 «Cu privire la măsurile pentru normalizarea situației din R.S.S. Moldova»”, Sovietul Suprem al RSSM, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&iid=309056> (accesat: 02.02.2021).

președintelui URSS și că în regiune activ a început să se discute planul privind reorganizarea administrativă a RSSM într-o federație¹³.

În acest context, conform Constituției URSS (Articolul 73), remarcăm că doar organele de putere și administrație a Uniunii aveau împuternicirea juridică de acceptare a noi Republici în componența URSS și de aprobare a formării de noi Republici Autonome și regiuni autonome în cadrul Republicilor Unionale (punctul 1). Totodată, în cazul unei discrepanțe între legea unei Republici Unionale și legea Uniunii, se aplică legea URSS (Articolul 74).¹⁴ Reacția conducerii de la Chișinău față de tendințele de separare din stânga Nistrului *de jure* se pot baza pe principiile normative ale Constituției URSS (Capitolul 9, Art. 78 și 79) după cum urmează:

„Articolul 78. Teritoriul unei Republici Unionale nu poate fi modificat fără acordul acesteia. Frontierele dintre Republicile Unionale pot fi modificate printr-un acord reciproc dintre Republici, care este supus aprobării de către URSS.

Articolul 79. Republica Unională își stabilește diviziunea regională, raională, zonală și rezolvă alte probleme ale structurii administrativ-teritoriale.”¹⁵

După referendumul URSS, din 17 martie 1991, privind problema păstrării Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste¹⁶, confruntarea dintre Chișinău și Tiraspol a escaladat considerabil. În cadrul ședinței din 25 aprilie 1991 a Consiliului Naționalităților Sovietului Suprem al URSS, din partea regiunii transnistrene, B. Palagniuk a menționat că: „în Moldova forțele naționaliste au capturat puterea de stat, au adoptat o serie de legi și au pus bazele normative pentru un nou regim politic...”¹⁷ Cu o zi mai târziu, în data de 26 aprilie, Consiliul Naționalităților Sovietului Suprem al URSS a adoptat Decizia (N 2131-1) privind „modalitățile de a ajunge la un acord privind normalizarea situației în RSS Moldova”¹⁸. Luând în considerare natura distructivă a confruntării în curs de desfășurare dintre diversele forțe sociale ale RSS Moldova, sub amenințarea

¹³ Ghenadi Codreanu, *Dnestrovskii razlom. Pridnestrovskii krizis i rozhdeniie PMR: rol' i mesto speşslujb* (GIPP «Tipar»: Tiraspol, 2002), p. 130.

¹⁴ „Constituția (Osnovnoi zakon) Soiuz Sovețkîh Soțialisticeskîh Respublic...” (priniata na vneocerednoi sedmoi sesii Verhovnogo Soveta SSSR deveatogo sozâva 7 oktiabria 1977 g.) (s izmeneniami i dopolneniami) (precratila deistvie)”, Sait Constituției Rosiiskoi Federații, https://constitution.garant.ru/history/ussr-rsfsr/1977/red_1977/1549448/ (accesat: 02.02.2021).

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Postanovlenie Verhovnogo Soveta SSSR „Ob itogah referendumâ SSSR 17 marta 1991 goda”, Elțan Țentr, <https://yeltsin.ru/day-by-day/1991/03/22/1620/> (accesat: 02.02.2021).

¹⁷ Codreanu, *Dnestrovskii razlom...*, 135.

¹⁸ Sovet Naționalnostei Verhovnogo Soveta SSSR, Postanovlenie ot 26 aprelea 1991 g. N 2131-1, Biblioteca normativno-pravovâh aktov Soveta Sovetskih Soțialisticeskîh Respublic, http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_18657.htm (accesat: 02.02.2021).

de a-și păstra integritatea, Consiliul Naționalităților a emis 5 puncte în Decizie care prevedeau realizarea unui acord național constructiv pentru a păstra integritatea RSSM, suspendarea actelor legislative adoptate care încalcă drepturile populației de etnie non-moldovenească și declararea unui moratoriu pentru acțiunile de scindare a RSSM. În urma adoptării Deciziei de către Consiliul Naționalităților Sovietului Suprem al URSS, în aceeași zi, 26 aprilie 1991, Sovietul Suprem al RSS Moldovenești Nistrene a emis un Apel către Sovietul Suprem al RSS Moldova.¹⁹ În Apel deputații RSS Moldovenești Nistrene și-au expus preocuparea față de continuarea cursului conducerii de la Chișinău privind desprinderea de Uniune. De asemenea, este menționat că Decizia privind „modalitățile de a ajunge la un acord privind normalizarea situației în RSS Moldova” oferă, posibil, ultima șansă de a păstra integritatea Moldovei în cadrul URSS. Pentru a pune în aplicare această Decizie, Sovietul Suprem al RSS Moldova este chemat să aplice primul paragraf: „începerea imediată a negocierilor pentru a găsi soluții de compromis”.

În zilele de 18-19 august 1991, la Moscova, au avut loc acțiunile neconstituționale. Evenimentele au anulat orice posibilitate de păstrare a Uniunii într-o formă centralizată și reînnoită.²⁰ Câteva zile mai târziu, 25 august 1991, Tiraspolul adoptă Declarația de Independență, Chișinăul urmând să declare Independența în data de 27 august.²¹ Astfel, s-a creat contextul pentru începutul primelor confruntări politice și armate directe dintre Chișinău și Tiraspol. În data de 28 august 1991, Președintele Republicii Moldova M. Snegur a făcut un Apel către populația din stânga Nistrului. În Apel, acesta a menționat convingerea sa asupra faptului că independența Republicii Moldova reflectă interesele atât ale moldovenilor, cât și ale etniilor conlocuitoare de pe întreg teritoriul republicii. Președintele a fost convins de acest lucru atunci când semnătura sub Declarația de Independență și-au pus-o și deputații ruși Pokatilova, Krâlov și Lașcionova, ucrainenii Lisețkii, Iuzvenco, Simac, găgăuzii Angheli și Frangu, bulgarii Costov și Darmancev și alți deputați non-moldoveni. De acest lucru președintele s-a convins și la Marea Adunare Națională, unde au fost prezente delegații din Tiraspol, Râbnița, Dubăsari și Grigoriopol.²²

La data de 3 septembrie 1991, prin Decretele Nr. 190 și Nr. 194 ale președintelui Republicii Moldova, secțiunea graniței de stat a URSS de pe teritoriul Republicii Moldova a trecut în jurisdicția deplină și excepțională a Re-

¹⁹ Țăranu, Gribincea, *Conflictul transnistrean...*, p. 223-224.

²⁰ John B. Dunlop, *The Rise of Russia and the Fall of the Soviet Union* (Princeton University Press: Princeton, 1993), p. 186.

²¹ Melinte, *Cronologia conflictului transnistrean...*, p. 20.

²² Țăranu, Gribincea, *Conflictul transnistrean...*, p. 245-247.

publicii Moldova, iar armamentul și alte bunuri ale detașamentului de grăniceri „Nijnednestrovskii” au fost declarate proprietate a Republicii Moldova și au trecut sub jurisdicția Chișinăului. De asemenea, conducerii URSS i s-a cerut să ordone retragerea necondiționată a trupelor Armatei Sovietice de pe teritoriul Republicii Moldova.²³ La Tiraspol, în această perioadă, avea loc ședința Congresului deputaților poporului. Congresul a transmis o rezoluție adresată deputaților poporului URSS prin care se solicita recunoașterea independenței Transnistriei și admiterea acesteia la semnarea Tratatului Unional. În același timp, la data de 3 septembrie 1991 începe ședința extraordinară a Congresului deputaților poporului URSS. În raportul stenografic al ședinței sunt menționate un număr de telegrame venite din partea Republicii Moldova adresate Congresului cu privire la relațiile interetnice din republică.²⁴ O zi mai târziu, are loc întâlnirea deputaților poporului de la Tiraspol cu prim-ministrul Republicii Moldova, Valeriu Muravschi. Într-o formă primară, a luat început dialogul de reglementare a confruntării politice. Populația vorbitoare de limba rusă a fost abordată de deputații Republicii Moldova, Berdnikov, Krâlov, Lașcionova, Lisețkii, Lâiuurov, Mâslițkaia, Nikolaenko, Rusanov, Rusu, Șova.²⁵ Între timp, șeful subdiviziunii de scrisori și recepție a cetățenilor din cadrul Direcției generale a președintelui RSFSR a transmis președintelui RSFSR B. Elțan o serie de scrisori și telegrame din Republica Moldova, transmise de populația vorbitoare de limba rusă. În scrisori se menționează faptele de încălcare a legii și acțiunile ilegale ale mai multor funcționari de aplicare a legii în legătură cu cetățenii și deputații din stânga Nistrului și Găgăuzia. Majoritatea scrisorilor au fost colective și conțineau apeluri către președintele RSFSR de a lua măsuri de protecție a populației ruse și de altă naționalitate din Republica Moldova, precum și posibilitatea de a include regiunea transnistreană în componența Rusiei, în caz contrar, este menționată provocarea unui nou Karabah.²⁶

În zilele de 24-25 septembrie 1991, la orele 06:30, la Dubăsari au avut loc ciocniri armate.²⁷ Președintele Republicii Moldova, în urma acestui incident a emis un Apel către lucrătorii organelor raionale și orășenești ale afacerilor interne de pe malul stâng al Nistrului. Drept urmare a evenimentelor de la Dubăsari, în Republica Moldova a ajuns delegația parlamentară a Rusiei, care avea drept

²³ Melintei, *Cronologia conflictului transnistrean...*, p. 21.

²⁴ Vneocerednoi siezd narodnâh deputatov SSSR”, *Izvestia*, 4 septembrie 1991.

²⁵ Codreanu, *Dnestrovskii razlom...*, p. 150.

²⁶ Informația o pismah, postupivșih na imia B.N. Elțana (analiz pisem, annotații pisem, spravki po pismam), Fond Nr. 6, f. 14-15, Dokumenti licinogo fonda B.N. Elțana iz Arhiva Prezidenta Rosiiskoi Federații.

²⁷ „Văstreli v Dubosarah, esti ranenâie”, *Izvestia*, 26 septembrie 1991.

scop medierea negocierilor între cele două maluri ale Nistrului. La 1 octombrie 1991, Republica Moldova, Federația Rusă și Transnistria au semnat *Protocolul de conciliere în vederea normalizării situației în localitățile de pe malul stâng al Nistrului din Republica Moldova*.²⁸ Acesta este primul acord semnat între părți, dintr-o serie de decizii și acorduri ce vor urma în perioada următoare, care prevede reglementarea conflictului escaladat între Chișinău și Tiraspol. Părțile au convenit asupra retragerii formațiunilor armate din Dubăsari. În același timp, s-a decis excluderea soluției problemelor controversate prin forță, greve și blocaje. S-a asigurat dezarmarea formațiunilor civile și a persoanelor fizice.²⁹

La sfârșitul anului 1991, Protocolul de conciliere a fost încălcat, urmat de numeroase confruntări între poliția moldovenească și gărzile din stânga Nistrului. În perioada 6-7 decembrie 1991, potrivit informațiilor Ministerului Afacerilor Interne al URSS, situația interetnică din Republica Moldova a escaladat. În orașul Grigoriopol și Slobozia partea transnistreană a efectuat acțiuni de blocare a Departamentului raional de afaceri interne, iar la Gura Bâcului, raionul Anenii Noi, pe podul ce traversează râul Nistru au fost înregistrate confruntări armate cu poliția. Acțiuni de blocare a Departamentului raional de afaceri interne s-au înregistrat și la Dubăsari.³⁰ La 13 decembrie 1991, la Dubăsari în intervalul orelor 05:00-06:00 a avut loc confruntarea armată între unitățile de poliție a Republicii Moldova și formațiunile paramilitare transnistrene. Unitățile de poliție au luat sub control podul peste râul Nistru și barajul stației hidroelectrice din Dubăsari.³¹ Centrul de presă al Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova a raportat că: „situația de pe malul stâng al Nistrului a escaladat. Mobilizarea a fost anunțată. Trei autobuze cu oameni înarmați au plecat din Tiraspol spre Dubăsari. Confruntarea de la Dubăsari este o încercare convulsivă a transnistrenilor de a întrerupe vizita președintelui Republicii Moldova la Minsk și Kiev”. Potrivit biroului de presă din regiunea transnistreană: „o invazie masivă a poliției moldovenești a început în raionul Dubăsari în jurul orei 6 dimineața. În prezent, orașul este împărțit în două părți, una controlată de poliția moldovenească și alta de forțele transnistrene. Tiraspolul consideră evenimentele drept o agresiune înscenată de Frontul Popular cu scopul de a interfera negocierile Președintelui M. Snegur cu conducătorii Republicii Belarus și Ucrainei”. Aflat în Belarus, după ce a primit informațiile inițiale despre evenimentele din regiunea transnistreană, Președintele Republicii Moldova a luat

²⁸ Țăranu, Gribincea, *Conflictul transnistrean...*, p. 263-265.

²⁹ „V Moldove poniali: nasilie – bezsilno”, *Izvestia*, 2 octombrie 1991.

³⁰ Țăranu, Gribincea, *Conflictul transnistrean...*, p. 279-280.

³¹ Melintei, *Cronologia conflictului transnistrean...*, p. 22.

decizia de se întoarce urgent la Chișinău.³² În aceeași zi, Președintele RSFSR B. Elțan a emis un Apel către toți locuitorii Moldovei, prin care cheamă poporul să se ridice deasupra nemulțumirilor reciproce și să nu își producă răni unii altora. „Cel mai important este să se prevină violența. Trebuie să parcurgeți împreună actuala transformare bruscă a istoriei, iar de modul în care veți treceți peste podul fragil dintre trecut și viitor va depinde soarta voastră și a urmașilor voștri”, a menționat Președintele B. Elțan în Apelul său.³³

În urma confruntărilor de la Dubăsari, în data de 15 decembrie 1991, și-a început activitatea Comisia de Conciliere, formată ca urmare a reuniunii de la Chișinău a Președintelui Republicii Moldova M. Snegur și a liderului din partea stângă a Nistrului, I. Smirnov. Însă, potrivit informației Ministerului Afacerilor Interne al URSS despre situația social-politică în Transcaucazia și Moldova, în jurul orelor 23, la Dubăsari a avut loc un alt incident armat între poliția moldovenească și formațiunile transnistrene. Pentru a analiza incidentul, membrii Comisiei de Conciliere s-au deplasat la fața locului.³⁴ Astfel, la data de 16 decembrie, în incinta grădiniței din satul Dzerjinscoe, lângă Dubăsari, a avut loc ședința Comisiei de Conciliere, care a durat șapte ore. Părțile au reușit să ajungă la un acord comun cu privire la dezangajarea forțelor. În același timp, în Republica Moldova au început să ajungă primii observatori din partea CSI.³⁵

Cu toate că la sfârșitul anului 1991 Chișinău și Tiraspol au convenit asupra unui acord comun de dezangajare, anul 1992 a început cu noi confruntări armate. În data de 9 ianuarie 1992, conform declarației biroului de presă al MAI al Republicii Moldova, formațiunile paramilitare ale regiunii transnistrene au atacat un regiment de convoi al trupelor interne ale fostei URSS. Ca rezultat, au fost preluate câteva sute de mitraliere și muniție militară.³⁶ De asemenea, la Dubăsari au fost înregistrate noi confruntări armate între poliție și gardă. La începutul lunii februarie 1992, orașul Dubăsari a început să dobândească caracteristicile unui oraș de front. Consiliul local a început să comande plăci de beton și saci de nisip pentru a echipa punctele strategice din jurul orașului. Unitățile locale a gărzii transnistrene i-au fost transferate spre înarmare vehicule blindate. Totodată, pe orbita confruntării dintre Tiraspol și Chișinău au început să fie atrase unitățile Armatei Sovietice. Atmosfera din unitățile militare dislocate pe teritoriul Republicii Moldova era tensionantă. Succesiv, aveau loc ședințele ofițerilor. Unele unități militare depuneau jurământul față de CSI, altele Re-

³² „Moldova: boi v Pridnestrovie”, *Izvestia*, 13 decembrie 1991.

³³ „Snova krovi v Dubosarah”, *Izvestia*, 14 decembrie 1991.

³⁴ Țăranu, Gribincea, *Conflictul transnistrean...*, p. 284.

³⁵ „Dubosari: soglasie dostignuto”, *Izvestia*, 16 decembrie 1991.

³⁶ „Postfactum”, *Izvestia*, 10 ianuarie 1992.

publicii Moldova, iar unele unități treceau de partea Tiraspolului. Armata a 14-a care era dislocată pe teritoriul Ucrainei și Republicii Moldova s-a aflat într-o situație dificilă. Kievul negocia cu unitățile ucrainene, Chișinăul cu cele moldovenești, iar Tiraspolul a transferat unitățile de pe malul stâng al Nistrului sub jurisdicția sa, cu tot cu sediul Armatei, muniția și echipamentele militare. Armata în acea perioadă, potrivit comandantului său, Genadi Iakovlev: „a fost singura forță care i-a împiedicat pe Chișinău și Tiraspol de la escaladarea unui conflict militar pe scară largă. Ofițerii au fost în mare parte pentru menținerea forțelor militare unificate. Cu toate acestea, potrivit comandantului Armatei a 14-a, în cazul divizării efective a armatei, majoritatea militarilor din stânga Nistrului se vor alătura părții transnistrene”. În acest fel, armata a devenit o conținut suplimentară între Chișinău și Tiraspol.³⁷ La data de 18 februarie, Comandantul șef al Forțelor Armate ale CSI, Mareșalul Aviației Evgeni Șapoșnikov, a menționat într-o conferință de presă că este categoric împotriva apariției proprii armate în acele republici în care „situația este neliniștită”, adică Azerbaidjan și Republica Moldova.³⁸ La sfârșitul lunii februarie, directorul CIA, R. Gates, a vorbit în Congresul SUA despre o evaluare a situației din CSI. Acesta a menționat că administrația americană este preocupată de evenimentele politice din fostele republici ale URSS: „situația politică din republici rămâne extrem de dificilă, iar probabilitatea conflictelor poate crește. Evenimentele din Transcaucazia indică faptul că conflictele etnice pe termen lung vor reprezenta o amenințare pentru stabilitatea republicilor din fosta Uniune Sovietică...³⁹ De asemenea, în luna februarie a anului 1992, în orașul Bălți este format Sfatul Suprem Haiducesc. Potrivit membrilor, constituirea Sfatului Suprem este o formă de răspuns la reparația căzăcimii în Rusia, care a decis să-și încerce puterile în Transnistria.⁴⁰ Prin urmare, se creează situația și condițiile necesare pentru escaladarea conflictului de la faza politică la cea militară.

Luând în considerare logica deciziilor și acordurilor încheiate în decursul anilor 1990-începutul anului 1992 cu privire la reglementarea conflictului și în pofida eforturilor de conciliere, totuși, într-un interval de timp scurt între Chișinău și Tiraspol s-a ajuns la un conflict armat de anvergură. Cu toate că au fost luate măsuri politice concrete prin intermediul Comisiei de Conciliere pentru rezolvarea confruntării între Chișinău și Tiraspol, în martie 1992, conflictul a pășit în ce-a de-a doua etapă, urmând confruntarea militară pe scară

³⁷ „Groza nad Dnestrom”, *Moscovskie Novosti*, 2 februarie 1992.

³⁸ „Marșal Șapoșnikov o tekușem momente”, *Nezavisimaia Gazeta*, 19 februarie 1992.

³⁹ „Director TSRU ozabocion situației v SNG”, *Izvestia*, 26 februarie 1992.

⁴⁰ Colecția anuală a ziarului *Curierul de Nord* anul 1992, Fond Nr. 266, f. 17, Serviciul de arhivă al primăriei municipiului Bălți, Republica Moldova.

largă între părți. În decursul primăverii anului 1992-iulie 1992, situația din zona de conflict s-a înrăutățit considerabil, iar unitățile militare ale Armatei a 14-a au fost incluse în zona de foc a părților beligerante.⁴¹ Punctul final al încheierii confruntării armate între Chișinău și Tiraspol este data de 21 iulie 1992. La Moscova, Președintele Republicii Moldova Mircea Snegur și Președintele Federației Ruse Boris Elțan semnează Acordul *cu privire la principiile de reglementare pașnică a conflictului armat din regiunea transnistreană a Republicii Moldova*⁴². Acest document prevede încetarea conflictului, introducerea în regiune a unei forțe trilaterale de menținere a păcii și crearea Zonei de Securitate. În comunicatul final al întrunirii, se menționează că președinții au fost de acord cu respectarea principiilor de bază de către toate părțile interesate.⁴³ Semnarea acestui Acord a lansat un mecanism final de menținere a păcii și securității în relațiile dintre Chișinău și Tiraspol.

În concluzie, putem menționa că, în contextul intensificării forțelor de descentralizare din cadrul URSS și pe fundalul formării statelor independente, în cadrul spațiului post-sovietic au început să se intensifice tensiunile etno-politice. Astfel, Chișinău și Tiraspol, începând cu anul 1990, au fost implicate într-un conflict a cărui cauză principală era confruntarea politică (pe de o parte, mișcarea națională, pe de altă parte, nomenclatura sovietică) și lingvistică din cadrul RSSM. Bineînțeles, în această confruntare politică implicarea organelor administrative de la Moscova a avut un rol important, care, pe de o parte, aveau scopul de a reglementa situația tensionantă creată în Republică, dar pe de altă parte, forțele de nomenclatură sovietică au fost un catalizator al scindării celor două maluri ale Nistrului. În decursul evoluției evenimentelor din interiorul URSS care au culminat cu destrămarea Uniunii și împărțirea patrimoniului Armatei Sovietice, a escaladat și conflictul între părți, urmând interferența terților în conflictul armat de pe Nistru, atât din perspectiva militară, cât și din cea politico-diplomatică. Duplicitatea Moscovei față de conflictul transnistrean s-a manifestat și după destrămarea URSS-ului. A. Ruțkoi, vice-Președintele Rusiei pleda pentru o intervenție militară în conflict, iar A. Kozârev, ministrul de Externe al Rusiei, avea o poziție de soluționare pașnică a conflictului, prin negocieri politice și alte instrumente ale diplomației.⁴⁴ Prin urmare, Federația Rusă, prin prisma acestor două poziții politice a intervenit în conflict pe cale militară, prin forțele Armatei a 14-a, dar totodată a acționat și ca un mediator

⁴¹ Costaș, *Transnistria 1989-1992...*, p. 559.

⁴² Eugen Străuțiu, *The Transnistrian Conflict Files*, (Techno Media: Sibiu, 2017), p. 212.

⁴³ Alin Gvidiani, *Documente și acte normative referitoare la procesul de reglementare transnistreană* (Sibiu: Techno Media), 2020, p. 9.

⁴⁴ „Dva podhoda Rosii c conflictu v Pridnestrovie”, *Izvestia*, 11 aprilie 1992.

al reglementării conflictului transnistrean prin mijloace diplomatice. Această abordare duală a cauzat un efect de lungă durată, care se manifestă și în prezent în procesul de reglementare a conflictului transnistrean. Faptul că Federația Rusă a implicat trupe în conflictul de pe Nistru se explică prin semnarea Acordului *cu privire la principiile de reglementare pașnică a conflictului armat din regiunea transnistreană a Republicii Moldova*, care oferă Rusiei o poziție dominantă încă de la începutul procesului de reglementare. Din perspectiva intervenției militare, odată cu reglementarea conflictului armat de pe Nistru și dezangajarea părților, Armata a 14-a și-a jucat rolul. Însă, conflictul din perspectiva politică nu a fost soluționat, prin urmare, funcția de mediator a Rusiei continuă. În acest context, situația din perspectiva logicii de la Moscova este neschimbată.

Întrucât escaladarea situației din stânga Nistrului s-a desfășurat în raioanele limitrofe cu Ucraina, Kievul imediat a insistat ca părțile să înceapă negocierile de soluționarea politică a tuturor problemelor. În decursul confruntării politice între Chișinău și Tiraspol, Ucraina și-a propus serviciile de mediator în soluționarea conflictului.⁴⁵ De asemenea, Ucraina era interesată de participarea activă la soluționarea cât mai rapidă a conflictului, deoarece din lipsa unei securități adecvate la frontiera moldo-ucraineană se dezvoltă o situație tensionată și în regiunea Odesa. Totodată, din cauza unui control comun al graniței de stat moldo-ucrainene, frontiera era ușor traversată de cazaci, mercenari și alte elemente criminale.⁴⁶ Observăm, că problema privind controlul comun al frontierei moldo-ucrainene rămâne un subiect actual și în prezent.

Cursul evenimentelor din raioanele din stânga Nistrului au provocat o neliniște și în România. Prin intermediul instrumentelor diplomatice, Bucureștiul a acționat de urgență pentru oprirea imediată a actelor de violență, pentru dezarmarea mercenarilor, pentru soluționarea tuturor problemelor care preocupă populația din raioanele din stânga Nistrului prin discuții și negocieri, pornindu-se de la asigurarea integrității teritoriale a Republicii Moldova și de la aplicarea tuturor prevederilor cu privire la drepturile omului înscrise în documentele CSCE, inclusiv cele referitoare la persoanele aparținând minorităților naționale.⁴⁷ De asemenea, concluzii referitoare la rolul României în soluționarea confruntării dintre Chișinău și Tiraspol pot fi retrase și din declarațiile ministrului de externe al Rusiei, A. Kozârev care a afirmat că „...singura cale de ieșire din conflict este protejarea intereselor minorităților naționale prin dialog cu Repu-

⁴⁵ „Ucraina preduprejdaet”, *Nezavisimaia Gazeta*, 18 martie 1992.

⁴⁶ Ucaz Prezidenta Respubliki Moldova s Nr. 2 po Nr. 266 za 1992 god, Fond Nr. 138, f. 53-57, Serviciul de arhivă al primăriei municipiului Bălți, Republica Moldova.

⁴⁷ Țăranu, Gribincea, *Conflictul transnistrean...*, p. 293-295.

blica Moldova și, cel mai probabil, și cu România...⁴⁸ România adesea, apărea în notele informative adresate Președintelui Federației Ruse despre situația din stânga Nistrului și consecințele posibile ale escaladării conflictului.⁴⁹ În decursul evenimentelor din primăvara-vara anului 1992, România alături de Federația Rusă, Republica Moldova și Ucraina a depus eforturi comune pentru soluționarea pașnică a conflictului transnistrean în cadrul întrevederilor Cva-dripartite.⁵⁰ Cu toate acestea, pe fundalul tuturor măsurilor politico-diplomatice depuse pentru reglementarea conflictului transnistrean, nu s-a reușit împiedicarea conflictului armat de amploare început în martie 1992.

Rezumat

Ultima decadă a secolului XX a fost marcată de un eveniment geopolitic cu efecte de lungă durată – prăbușirea Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste. Unul dintre poliile sistemului bipolar al relațiilor internaționale a dispărut complet, iar fragmentele sale au început să se direcționeze în părți diverse – a demarat formarea statelor independente ale spațiului post-sovietic. Astfel, a început adaptarea statelor independente din spațiul post-sovietic la noile realități geopolitice și determinarea propriului vector politic de dezvoltare. În același timp, s-au intensificat forțele naționaliste și au crescut tensiunile politice, care au condus la apariția conflictelor regionale, în special în spațiul extins al bazinului Mării Negre. La sfârșitul anului 1991, începe cronologia unei noi realități geopolitice a spațiului post-sovietic, iar conflictele regionale sunt cea mai acută expresie a crizei cu care se confruntă țările spațiului post-sovietic. Pe fundalul destrămării URSS, a formării noilor realități geopolitice în spațiul post-sovietic și a unor politici interne din cadrul Republicii Sovietice Socialiste Moldova, în anii '90 debutează confruntarea politică dintre Chișinău și Tiraspol, care în decursul anilor 1991-1992 a escaladat într-un conflict armat. Astfel, articolul propune o reconstituire factologică și cronologică a dezvoltării proceselor politice și a evenimentelor pe marginea conflictului transnistrean, care au avut loc în perioada 1990 și începutul anului 1992.

Cuvinte-cheie: Conflictul transnistrean, Chișinău, Tiraspol, URSS, Armata a 14-a.

Mihai Melintei

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu

E-mail: mihai.melintei@gmail.com

⁴⁸ „Ispolzovanie armii v Pridnestrovie opravdano”, *Nezavisimaia Gazeta*, 15 aprilie 1992.

⁴⁹ Administrația Prezidentului RF (G. Starovoitova). Zapiska s informației o situații v Pridnestrovie i vozmojnâh posledstviakh eskalatsii konflikta mejdu Moldovoi i PMR, Fond Nr. 6, f. 65-67, Dokumenti licinogo fonda B.N. Elțâna iz Arhiva Prezidentului Rosiiskoi Federații.

⁵⁰ Străuțiu, *The Transnistrian Conflict Files...*, p. 344.